

PROF. ZAFER TOPRAK'IN ELEŞTİRİSİNE CEVABIMDIR

RIFAT BALI

Toplumsal Tarih'in 218. Şubat sayısında Zafer Toprak, Rifat Bali'nin üç cilt olarak Libra Kitapçılık ve Yayıncılık tarafından yayınlanan Bir Günah Keçisi: Munis Tekinalp kitabında kendine yönelik bazı eleştirilerini yanıtlamıştı. Rifat Bali bu yanıtı değerlendiriyor.

Prof. Zafer Toprak'ın derginizin Şubat sayısında Genel Yayın Yönetmeni olduğum Libra Kitap'tan yayınlanan *Bir Günah Keçisi: Munis Tekinalp* kitabımla ilgili eleştirisini ve okurlardan özür dilememi talep eden yazısını okudum. Zafer Bey'in yazısı şahsımla ilgili olarak özetle şu eleştirileri kapsamakta.

A- Tekinalp ile ilgili yapılmış çalışmalar için hazırladığım kaynakçada (cilt 1- s. 339-341) müellifi olduğu çalışmalarını ile Paul Dumont'un bir makalesine yer vermemiş olmam.

B- Yayınladığım kitabın inci cildinin önsöz ve girişinde yer alan (s. 13) ve aşağıda alıntılıdığım şu bölümden dolayı kendisini haksız yere karaladığım:

"Tekinalp'in iktisat ve belediye meseleleri konusunda yayınladığı makaleler, şimdiye kadar pek dikkate alınmadı. Kendisi, daha çok Türkleşme konusundaki yayınları ile bilindi ve tanındı. İktisat ve belediye meselelerine olan vukûfu, hep Türkleşme konusundaki yayınlarının gölgesinde kaldı. Böylece Tekinalp'in fikir dünyası sadece "Türkleşme" boyutuna, kimliği de sadece "Yahudi" kimliğine indirildi. Başka bir deyimle Tekinalp Türk fikir âleminde marjinalleştirildi, sadece Yahudileri ilgilendiren ve sadece

Yahudiler tarafından anlaşılabilir bir şahsiyet haline getirildi. Bu yaklaşımın bir örneği, Liz Behmoaras'ın Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Zafer Toprak'a bir biyografik roman yazmak üzere kendisine bir şahsiyet tavsiye etmesini istediğinde Toprak'ın verdiği cevaptır. Prof. Toprak, Behmoaras'a "Tekinalp'in çok güzel bir biyografisi yazıldı ama belki sen onu daha iyi anlarsın" cevabını vererek Tekinalp'i yazmasını tavsiye edecekti. Prof. Toprak, milli iktisat konusunda Tekinalp'e gerekli önemi atfetmesine rağmen onun Yahudi olması nedeniyle bir Yahudi'nin, bir Müslüman veya Hıristiyan Türk'e göre, dindaşı Tekinalp'in halet-i ruhiyesini daha iyi anlayabileceğini sanması, inanması veya ümit etmesi, Tekinalp'in Türk entelektüel âleminde öncelikle Yahudi kimliğiyle değerlendirildiğinin iyi bir göstergesidir. İşin ilginç tarafı, Liz Behmoaras'ın "içerden yazmak, ekstra bir duyarlılık getiriyor" beyanıyla bu görüşe iştirak etmesidir."

C- "Son yıllarda kültüralizm çağı-mıza damgasını vurmuş durumda. Toplumsal katmanlardan kültürel katmanlara doğru etkin bir kayış var. Din etmeni, ya da etnik kimlik çoğu bilim çevresinin temel kaygısını oluşturuyor. Rifat Bali de bu çizgiye kendisini kaptırmış gözüküyor."

cümleleriyle tarafsız bir araştırmacı olmayıp etnik/dinsel kimliğimin tesiri altında araştırma ve/veya yorum yaptığım ve bundan dolayı da "tutar-sız ve savruk bir tarih yöntemi" kullanmış olduğum.

Cevaplarım şöyle.

A- Kaynakça ile ilgili cevabım:

Tekinalp ile ilgili yapılmış çalışmalar ile ilgili derlediğim kaynakçada Zafer Bey'in çalışmaları ile Prof. Paul Dumont'un makalesinin yer alması eleştirilmeyi hak eden önemli bir eksiklik. Ancak şunu da belirtmemde yarar var. a) Zafer Bey'in Tekinalp konusundaki çalışmalarından elbette haberim vardı zira bunlara atıfta bulundum, (bkz. C.1 s. 13) ancak kaynakçada yer vermeyi unuttum. b) Paul Dumont'un makalesinden bihaberdim. c) Zafer Bey'in bu kaynakçayı hazırlarken sadece internetten faydalandığım konusundaki eleştirisini 2004 yılında yayınladığım ve 5684 künyeyi ihtiva eden *Türkiye'de Yayınlanmış Yahudilikle İlgili Kitap, Tez ve Makaleler Bibliyografyası 1923-2003* kitabını hazırlayan biri olarak kabul edemem. Kaynakçada yer alan 29 kaynaktan sadece üçü ağıda yer alan elektronik ortamdaki kaynaklardır. Diğerleri basılı kaynaklardan araştırılarak derlenmiştir. Kaynakçada yer alan

kimi makalelerin Zafer Bey'in çalışmasını intihal ederek yayınlanmış olmaları kaynakçada yer almalarına mani teşkil etmez. Burada eleştirilmeyi hak eden bir eksiklik varsa, o da bunların (hangileri ise) intihal olduklarını not düşmemiş olmamdır.

B- "Karalama" ile ilgili cevabım:

1- Zafer Bey yazısında Liz Behmoaras'ın ilk baskısı Ocak 2005 tarihinde yayınlanan *Bir Kimlik Arayışının Hikâyesi* romanını "henüz okumaya fırsat bulamadığı"ni not ettikten sonra yukarıda alıntıladığım sözlerini sözkonusu romandan aldığımı şöyle belirtiyor:

"Rifat Bali, Liz Behmoaras'ı eleştirirken çalışmanın en büyük zaafının, bir edebî metin olmasından dolayı neresinin kurgu olduğunun, neresinin yazılı kaynaklara ve mülakatlara dayandığının anlaşılabilmesi olduğunu vurguluyor. Ve kitabından bir alıntı yaparak Önsöz ve Giriş'te benim Liz Behmoaras'a sözde "Tekinalp'in çok güzel bir biyografisi yazıldı ama belki sen onu daha iyi anlarsın" dediğime bilfiil kendisinin de bulunduğu bir ortamda söylenmişçesine gerçekmiş gibi yer veriyor. Bir anlamda önyargılarım olduğunu ima ediyor: beni karalamak için kullanıyor."

Sonra da şu yorumda bulunuyor:

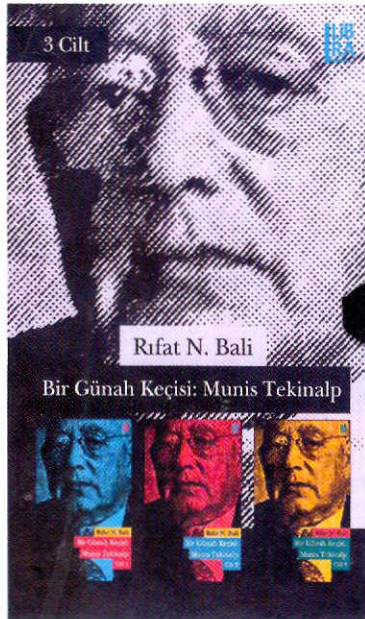
"Önsöz'ün başka bir noktasında Rifat Bali, Liz Behmoaras'ın metninin, "bir edebî metin olmasından dolayı neresinin kurgu olduğunun, neresinin yazılı kaynaklara ve mülakatlara dayandığının anlaşılabilmesi"ndan yakınıyor. İşte ".... sen onu daha iyi anlarsın" türü bir beyanın da bu tür bir anlaşılabilirliğin sonucu kitapta yer almış olabileceğini Rifat Bali'nin düşünebilmesi beklenir."

Özetle Zafer Bey Liz Behmoaras'ın romanının "neresinin kurgu, neresinin yazılı kaynaklara ve mülakatlara dayandığının anlaşılabilmesini" (Cilt 1, s. 11) eleştiren birisi olarak benim Liz Hanım'ın Prof. Zafer Toprak'a atfettiği ve bu tartışmanın öznesi olup, aynı romanda yer alan beyanatını

temel alarak kendisini eleştirmiş olmamı "karalama" olarak değerlendiriyor ve beni tutarsız olmakla eleştiriyor. Tutarsız olmakla eleştiriyor zira, olgulara dayanmayıp edebî, kurgusal ve hayal gücünün ağır bastığı bir metinden yapılmış bir alıntının bir kıymeti yoktur.

2) Zafer Bey'in ilk bakışta doğru görünürken bu mantık kurgusu ciddi bir maddi hataya dayalı olmasından dolayı tutarsız ve geçersizdir. Liz Behmoaras'ın Zafer Bey'e atfettiği sözler kendisinin henüz okumadığı *Bir Kimlik Arayışının Hikâyesi* romanından alıntılanmadı. O romanın teşekkürler faslında (s. 317) Liz Hanım kendisinden "Bana Tekinalp'le ilgilenme önerisinde bulunan Prof. Dr. Zafer Toprak'a candan teşekkür ederim" cümlesiyle bahsetti. O kadar. Liz Behmoaras Zafer Bey'e atfettiği sözleri kitabının yayınlanmasından sonra *Milliyet* gazetesi yazarı Filiz Aygündüz ile yaptığı bir mülakatta dile getirdi. Kitabımda (cilt 1, s. 13 dipnot 3) kaynak açıkça belirtilmiştir. Herhalde Zafer Bey buna dikkat etmedi. Tekrar hatırlatma babında kaynağın künyesini belirteyim: Filiz Aygündüz, "Moiz Kohan Türkleşme Akımının İleri Saftaki Neferlerindendi", *Milliyet Pazar*, 3 Şubat 2005.

3) Zafer Bey'in bu eleştirisi üzerine kendisine atfettiği sözleri söyleyip söylemediği konusunda Liz Hanım'ı

telefonla aradım. Kendisiyle yapılan mülakatı ve bu sözleri hatırlattım ve teyit edip etmeyeceğini sordum. Bu sözleri ile ilgili yaptığım yoruma mutabık olup olmadığını sordum. Kendisi Zafer Bey'in bu anlama gelen sözler sarf ettiğini telefonda teyit etti. Hatta Zafer Bey'in neden mülakatın yayınlandığı tarihte buna itiraz etmediğine de şaşırılmış görüldü. Kendisine bana bu teyidi yazılı vermesini rica ettim ve hemen bu meyanda bir e-posta yolladım. Ekine de kitabımın ilgili sayfasını ekledim. Bu ilk görüşmemizden bir müddet sonra da şu cevabı yolladı:

"Zafer Toprak ile görüşmemiz on iki yıl önce gerçekleşti. Doğal olarak, bu görüşmenin tümü içinde geçmiş olan buna benzer bir cümleden, konuşmanın bütünlüğü içinde Zafer Toprak'ın Tekinalp ile ilgili yazacağım kitap için, Tekinalp'in etnik kimliğini ön planda tuttuğu sonucuna varılıp varılmayacağını şu anda tam olarak hatırlamam ve değerlendirmem mümkün değildir."

4) Buna paralel olarak Liz Hanım ile mülakatı yapan *Milliyet* gazetesi muhabiri Filiz Aygündüz Hanım'a da e-posta ile başvurup şayet bant kayıtları mevcut ise, bu sözlerin söylenip söylenmediğini teyit etmesini rica ettim. Kendisi bana şu cevabı yolladı:

"2005'te yaptığım bir söyleşinin bant kaydının durması mümkün değil takdir edersiniz ki... Liz Hanım böyle bir söz etmeseydi, sizin de dediğiniz gibi bunu yazmam söz konusu olmazdı. Kaldı ki, Liz Hanım da söylemediği bir sözle röportajda karşılaşırsa, bir itirazda bulunurdu. En azından böyle bir itirazda bulunmadığını size teyit edecektir ki, bu da konuya bir netlik getirir sanıyorum."

5- Zafer Bey yazısında Liz Behmoaras'ın kendisine atfettiği sözleri "Bu arada hatırlatmak isterim: Kitap çıktığında bu satırları görmüş olsaydım da bu tür bir yorumu tekzip etmez, değerli dostum Liz Behmoaras'ın edebî üslubuna ve bir biyografik roman yazarının kurgusal

hayal gücüne yorardım" satırlarıyla mazur görmekte. Ancak, tekrar ediyorum, kendisine atfedilen sözler romanda yer almadı. Bundan yedi yıl önce ana mecranın en önemli gazetelerinin birinde yayınlandı. Ne Zafer Bey, ne de Liz Hanım mülakatta yer alan bu sözlere o tarihte itiraz etmediler.

Bu şartlar altında benim hiç kimse-den özür dilemeyi hak edecek bir davranışta bulunmadığım aşikâr. Yapabileceğim tek şey kitabımın müteakip baskısında Zafer Bey'in böyle bir beyanatta bulunmadığını ifade eden yeni beyanatını şerh düşmektir.

C- "Din etmeni ya da etnik kimlik kaygım" ile ilgili cevabım:

Zafer Bey'in şahsıyla ilgili "Din etmeni, ya da etnik kimlik çoğu bilim çevresinin temel kaygısını oluşturu-

yor. Rifat Bali de bu çizgiye kendisini kaptırmış gözüküyor" mealindeki haksız eleştirisine cevabım bu yazımın tamamı ve şimdiye kadar müellifi olduğum ve/veya yayına hazırladığım kitaplarımın bilimsel evsaffarıdır. Takdir okurundur.

Her ne kadar Prof. Zafer Toprak'ın eleştirisiyle ilgisi olmasa da Munis Tekinalp'in günümüzde nasıl "bir günah keçisi"ne dönüştürüldüğünü gösteren yakın tarihte cereyan etmiş bir örneğe değinerek yazıma son vereceğim. 23 Ocak tarihinde gazeteci Ezgi Başaran'ın Alarko Şirketler Topluluğu Yönetim Kurulu Başkanı İshak Alaton ile yaptığı bir mülakat *Radikal* gazetesinde yayınlandı. Bu mülakatta Alaton, Başaran'ın "Rejimin gayrimüslim politikası, sadece imparator artığı olmanın kompleksiyle açıklanabilir mi?" sorusuna şöyle cevap verecekti: "Hayır. Bu işin sorumlusu belli: Se-

lanikli Yahudi dönmeleri! Çünkü en şiddetli İttihatçılar onların içinden çıktı. Munis Tekinalp mesela. Türkleştirme ve diğer Türk olmayanları ifna etme felsefesini yazan bu adam. Yani gayrimüslimlere karşı bu muamelelerin proje mimarı bir Yahudi. Bundan büyük rezillik olur mu?!" Hiçbir kelimesi doğru olmayan bu beyanattan iki gün sonra *Altınoluk* dergisi Yazışları Müdürü ve *Buğün* gazetesi yazarı Ahmet Taşgetiren, Alaton'un baştan aşağı yanlış olan bu beyanatını olumlayarak benimsedi ve 25 Ocak tarihli yazısına konu etti. İshak Alaton'un bu beyanattı Munis Tekinalp hakkında toplumun bir kesiminde yaygın bir şekilde yerleşik olan ve kitabımda bolca örneklerine rastlanan peşin yargı ve yanlış kanaatlerin bir daha ortaya çıkmasına vesile oldu.